

All together now; de school als veilige basis.

Inleiding

De belangrijkste taak van de school is dat leerlingen er volop leren en dat gaat een stuk sneller, beter en prettiger als dat gebeurt op een plek waar ze zich veilig voelen, uitgedaagd worden en meetellen. En dat lukt alleen als de school ook voor de leraren en andere mensen die er werken zo'n plek is. Pas als een leraar gelukkig is op zijn werk, kan hij bijdragen aan het geluk van zijn leerlingen.

Leraren die graag zien dat hun leerlingen het goed hebben, kun je zeggen, de plicht het samen goed te hebben. Pas dan komen ze aan hun leerlingen toe. Wanneer een school hierin slaagt ontwikkelen kinderen en jongeren zich sneller tot gelukkige en gemotiveerde leerlingen en later tot waardevolle burgers die een belangrijke bijdrage leveren aan de gemeenschap. Er ontstaat een omgeving waarin iedereen met plezier werkt, resultaten boekt en zich vaker gelukkig voelt

Dit artikel beschrijft aan de hand van de theorie van Secure Base Coaching hoe je kunt werken aan een gelukkige school, waar iedereen invloed krijgt en oppakt. Het artikel is geschreven door Jan Ruigrok. Namens ECHO, het Expertisecentrum voor Herstelrecht in het Onderwijs verzorgde hij op de Antillen trainingen voor onderwijsprofessionals en teamleden van het Centrum voor Jeugd en Gezin op Bonaire.

Een veilige basis

Wanneer ik vertel over de trainingen die ik afgelopen jaren op Curaçao en Bonaire heb verzorgd, is dat steevast met een glimlach van oor tot oor. Een glimlach die is ingegeven door de mensen die ik heb ontmoet, de fijne werksfeer en de resultaten die we bereikten. Deze combinatie leidde tot mooie herinneringen en dierbare contacten. De volgorde, eerst de mensen en dan de resultaten is niet willekeurig. Een goede band is een voorwaarde om tot een goed resultaat te komen. Dat geldt voor trainers evenals voor leraren en schoolleiders.

Ik vertrok niet helemaal vrij van spanning van mijn woonplaats Rotterdam naar de Antillen. De opdrachtgevers hadden stevige verwachtingen en ik realiseerde me dat, hoe ik het ook bekeek, ik in een andere wereld stapte: wat wordt er van mij verwacht, hoe pas ik me aan en blijf ik toch mezelf?

De samenwerking met mijn opdrachtgevers verliep geolied. Zij hadden hun wensen en verwachtingen duidelijk verwoord en deden er alles aan gedaan om mijn komst en verblijf aangenaam en comfortabel te maken. Vanaf mijn aankomst en op de trainingen voelde ik mij welkom en gezien. In een hartelijke en humorvolle sfeer werd er hard gewerkt en ontmoette ik fijne mensen met wie ik ook nu nog contact heb. En iedere keer wanneer ik na een training terug naar huis vloog was er de kater; noem het verdriet om een mooie plek met fijne mensen die ik achter me had gelaten.

In termen van Secure Base Coaching, hadden Bonaire en Curaçao voor mij de kenmerken van een secure base, een veilige basis. In zijn boek *Laat je niet gijzelen* omschrijft George Kohlrieser een secure base als een persoon, plaats of object die een gevoel van bescherming en veiligheid en zorg biedt en ook een bron van inspiratie en energie is om te durven exploreren en risico's te nemen. Secure Bases zijn mensen, doelen of dingen waar we ons verbonden mee weten. Het zijn de ankers in ons leven.

Ik voelde me op de eilanden veilig en gesteund; werd er uitgedaagd taken op te pakken en werd daarin gesteund door anderen. Mijn bijdragen werden gewaardeerd wat mij dat prachtige gevoel gaf dat ik ertoe deed. Er werd voldaan aan een van de meest diepe behoeften van ieder mens: het gevoel betekenis te hebben. Kenmerkend was ook het kleine verschil tussen mijn buitenwereld, dat wat ik aan anderen liet zien, en mijn binnenwereld, dat wat er zich bij mij van binnen afspeelde. Hoe onveiliger mensen zich voelen, hoe groter dat het verschil wordt: je kijkt wel uit je werkelijke 'ik' te laten zien. Ik hechtte me aan de mensen die ik op de secure base ontmoette en het onvermijdelijke gevoel was een zeker gevoel van verdriet bij het afscheid.

Herstelgericht werken op het centrum voor Jeugd en Gezin op Bonaire

Hechting is geen keuze

Hechting is niet iets waar je voor kiest. Het zit in onze genen ons te hechten aan anderen. Dat geldt voor baby's, jongeren, leerlingen, leraren, ouders en schoolleiders. Hechting is nodig om veiligheid te krijgen en andere basale behoeften te vervullen. Hechting is ook een voorwaarde om eigenwaarde te ontwikkelen: hebt anderen nodig om jezelf te worden. Veel mensen kennen het geluk en de rijkdom van liefdevolle veilige basissen. Een veilige basis kan zijn het gezin waarin je opgroeit, het gezin dat je zelf hebt gesticht, je vriendenkring, je sportclub, de gemeenschap waarin je bent opgenomen. Sommigen hechten zich aan een huisdier, hun muziekinstrument, of de poëzie waarin ze troost en kracht vinden. Een veilige basis is de comfortzone waarin je je verhaal kwijt kunt, liefde en vriendschap ontvangt en waar je je kunt opladen om 'de grote boze buitenwereld in te gaan' en buiten je comfortzone te treden om daar uitdagingen aan te gaan en te groeien als mens. Een mooi beeld is de lerarenkamer waar teamleden kracht opdoen om daarna met vernieuwde energie uitdagende groepen in te stappen en zich daarbij gesteund te voelen door hun collega's.

In groepen kenmerkt zich een veilige basis door een optimale combinatie van wat Kohlrieser 'caring' en 'daring' noemt. *Caring*, de zorg voor jezelf en voor anderen; *Daring*, de moed om uitdagingen aan te gaan en beslissingen te nemen én anderen daartoe uit nodigen.

Carin and daring: leven of overleven

Ieder die bijdraagt aan de opvoeding van kinderen en jongeren geeft invulling aan het pedagogisch klimaat door keuzes te maken op de lijnen van *caring* en *daring*. Daaruit zijn vier stijlen van pedagogisch leiderschap te distilleren. Het ideaal is een optimale combinatie van caring en daring. Die brengt ons in vak 4 van het kwadrant. We kleuren dat vak groen omdat in deze situatie veiligheid en groei ontstaat. De andere vakken zijn rood omdat daar altijd mensen schade ondervinden en in hun groei beperkt worden.

Vak 1 is de thuisbasis van de dominante, strenge leider die in het meest extreme geval zijn toevlucht neemt tot verwijdering of buitensporige straffen en mentaal of soms zelfs fysiek geweld.

Vak 2 is dat van horen, zien en zwijgen. De leider doet niets, trekt zich terug, en verbergt zich voor wat er zich aandient; de depressieve leider.

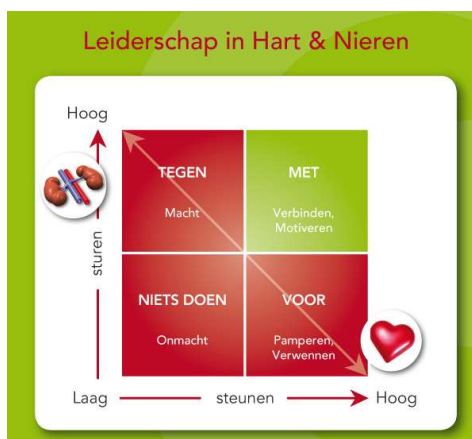
De leider in vak 3 past zich aan, of eerder gezegd, levert zichzelf uit aan zijn omgeving. Het is het vak van de wanhoop waarin hij alle invloed aan de ander geeft.

Gedrag van jongeren wordt sterkt bepaald door het vak van waaruit hun leraar of begeleider handelt. In de drie rode vakken, vindt een onveilige hechting plaats. Die staat groei in de weg en leidt tot ongewenst en vaak destructief gedrag. In de rode vakken leren leerlingen wat ze moeten doen om te overleven; in het groene leren ze wat leven is.

Leiderschap in Hart & Nieren

Herstelrecht is een manier waarop scholen werken aan gemeenschappen die een Secure Base vormen voor mensen die er deel van uitmaken. Verbinding en samen verantwoordelijkheid nemen zijn kernbegrippen. Iemand die op een herstelgerichte school de fout in gaat wordt niet geschorst, maar krijgt de gelegenheid de schade die hij heeft veroorzaakt te herstellen. Herstelgerichte scholen geven het pedagogisch klimaat vorm vanuit het model van leiderschap in hart & nieren. Het zal voor leerkrachten die werken van herstelrecht of restorative justice bekend voorkomen.

Wanneer een school erin slaagt met leerlingen en leraren te werken vanuit het vak MET, ontstaat er een veilige basis waarin ieder zich thuisvoelt en met plezier een bijdrage levert aan de school. Omdat leraren en leerlingen zich op een gezonde manier met elkaar verbinden, is er volop positief gedrag en motivatie. Leerlingen vertonen minder ongewenst gedrag omdat dit hen afbrengt van wat zij het liefste willen: een fijne plek waar ze ervaren dat ze ertoe doen.

Iedere school kent leerlingen die in een onzekere en onveilige situatie zijn opgegroeid en voor wie een veilige basis ontbreekt. Op sommige scholen geldt dit voor zoveel leerlingen dat de situatie onhoudbaar lijkt. Zo

All together now, de school als veilige basis

onhoudbaar dat de leerkrachten hun toevlucht nemen de rode vakken. Ze worden strenger dan ze zelf ooit gewild hebben, trekken zich terug en vermijden alle initiatief omdat het toch hopeloos is, of ze vergoelijken destructief gedrag van leerlingen die zij daarmee de macht in handen leggen.

Iemand kan pas een Secure Base voor een ander zijn wanneer hij dat ook voor zichzelf kan zijn. Dat betekent goed zorgen voor jezelf, maar ook jezelf een spiegel voor durven voorhouden: wat zijn je valkuilen, door welke mensen en situaties laat jij je gijzelen?

Wanneer leraren reageren vanuit een rood vak, ontbreekt de veilige basis en gaan leerlingen op zoek naar een andere basis waar zij zich op een voor hen (schijnbaar) veilige manier kunnen hechten. Een jeugdgang kan de (schijn-)veiligheid en geborgenheid bieden die deze jongeren elders niet ontvangen. Er ontstaan subculturen die een 'veilige' basis bieden in ruil voor onvoorwaardelijke loyaliteit. Zij richten tegen de burgerlijke culturen door wie de gangleden zich beschadigd en afgewezen voelen. Een afwijzing die zij met crimineel en sociaal onaanvaard gedrag zelf oproepen.

In oktober 2017 verzorgde het Openbaar Ministerie op Curaçao een studiebijeenkomst voor mensen uit het onderwijs. 'Wanneer scholen erin slagen meer jongeren op school te houden, heb ik minder dossiers op mijn bureau', was de boodschap van hoofdofficier van Justitie Heiko de Jong.

Eigenlijk zegt hij 'wanneer scholen erin slagen een veilige basis voor hun leerlingen te zijn, daalt de criminaliteit onder jongeren en worden de Antillen er (nog) mooier op.'

Doorredenerend kun je stellen: 'wanneer scholen in veilige basis bieden aan leraren en andere teamleden, stijgt hun welbevinden, worden de resultaten beter en zullen meer leerlingen een opleiding met een diploma afronden.

Kids first or teachers first?

In Amerika bezocht ik scholen achterstandswijken waar kinderen waren die werden opgevoed door hun grootouders omdat hun ouders in gevangenis zaten of door criminaliteit om het leven waren gekomen. Andere leerlingen, moesten door omstandigheden taken van ouders overnemen, een veel te zware belasting voor kinderen uiteraard. Rekenvaardigheden deden sommigen op wanneer ze er als drugrunners goed voor moesten zorgen voldoende te ontvangen en af te dragen aan de dealers voor wie zij werkten; aan zulke praktijksituaties kon geen schoolse rekenmethode tippen. Een schijnbare kansloze situatie.

Twee slogans op één van die scholen zullen me altijd bijblijven.

Bij de ingang van één school hing de tekst 'Leave the street outside'. De school was een aparte wereld waar de straatcultuur niet werd getolereerd. Op school ontmoetten de leerlingen warme en liefdevolle leraren, die tegelijkertijd ook een zeer strikte structuur handhaafden. Hier is het anders dan buiten, was de boodschap.

Een andere tekst die in ieder lokaal hing, luidde 'Kids first'; een tekst die ook volop in praktijk werd gebracht. Toen wij als buitenlandse gasten met de directeur in zijn kamer aan het praten waren, stak een leerling verlegen zijn koppie om de deur en keek naar de hem. De directeur wees ons op het bordje 'kids first' en wendde zich tot zijn leerling. Wij hadden even het nakijken: op deze school waren kinderen belangrijker dan wie ook.

Wél kon 'Kids first' pas in de praktijk worden gebracht nadat eerst aan de teamleden was gevraagd: 'Wat hebben jullie nodig om op deze school het beste uit jezelf en de leerlingen te halen?'

'Kids first, of teachers first'? that is the question, lijkt het. Ik hou het bij het liedje van the Beatles: all together now.

Bedankt

Ik bedank alle mensen met wie ik gewerkt heb op de Antillen, die mij volop hebben geïnspireerd en van wie ik veel heb geleerd. In het bijzonder Chris Palm, directeur van het centrum voor Jeugd en Gezin op Bonaire en Eric Schoop directeur van FiDE in Willemstad.

Tenslotte

Jan Ruigrok begeleidt scholen die stappen zetten in de richting van een herstelgerichte, veilige basis. Hij doet dat door samen met leraren, leerlingen en ouders te zoeken naar wat zij gezamenlijk willen en hoe ze daar het beste vorm aan kunnen geven.

Wie meer wil lezen gaat naar www.herstelrechtinhetonderwijs.nl.

Of leest de boeken:

Laat je niet gijzelen van George Kohlrieser over Secure Base Coaching
(ISBN: 9 789492 011565)

In plaats van Schorsen, handboek herstelrecht in het onderwijs

van Hans Oostrik en Jan Ruigrok te bestellen via
www.herstelrechtinhetonderwijs.nl

Contact met Jan Ruigrok, jan@herstelrechtinhetonderwijs.nl of + 316 225 225 65

